

The Making of the Cultural Lexicon in Croatian and Serbian in the 19th Century

Mate Kapović

mkapovic@ffzg.hr

Department of linguistics

University of Zagreb (Croatia)

Languages, Nations and Standardization in Slavia

Slavic-Eurasian Research Center 2024 Winter International Symposium

Sapporo (December 18th 2024)

Standard Croatian & Serbian

- very similar due to the same (Štokavian) dialectal basis
- but cultural lexicon is also very similar

vernacular & literary words

- vernacular = organic = popular words
(e.g. *voda* water, *voditi* lead, *kiša* rain, *braniti* defend)
- literary = bookish words = cultural lexicon
- (e.g. *vodovod* water system, *kišobran* umbrella)
- cultural lexicon – made in the process of (pre)standardization – need for words not present in everyday language

literary words

- written language – due to needs of the upper strata of society (*putopis* travelogue, *rječnik* dictionary)
- words for new phenomena (*vatrogasci* firemen, *SAD* USA)
- words for new technology (*podmornica* submarine)
- abstract lexicon (*iskren* sincere, *skroman* modest, *važan* important, *sposobnost* ability)
- often loanwords (e.g. Russian), calques (*predgovor* preface), (semi)calques (*padobran* parachute) or inspired by other languages (*željeznica* railway)
- cf. e.g. Latin words in English or *wasei-kango* in Japanese

NEMAN, f. larva, monstrum Postaje tamno. U rječniku Mikalinu, Belinu, Stulićevu i u Popovićevu (vidi dalje). Riječ se nalazi XVI—XVIII vijeka, ponajviše u dubrovačkih pisaca. Danas je više nema u narodu; što je gdjekoji pisci XIX vijeka upotrebljavaju i što je ima Popovićev rječnik, to je uzeto iz starijih knjiga i rječnika. Pogriješka je gen. pl. nemana (kao da je riječ muškoga roda) u Kavačina 501^b (poradi sroka).

- words can originate as literary words but can later enter the vernacular (e.g. *kišobran* umbrella)
- originally vernacular words can become bookish words (e.g. *neman* monster)

Ilirske narodne novine (1837)

— 392 —

c. kr. vladarski vječnik i oberstar svekolike građanske vojske u 68. godini svoga života.

Franczka.

Iz Pariza, 4. t. m. *Moniteur* saderžava kr. odluku od 1. t. m., kojom je maršal *Vallée* generalnim gubernatorom posjedjenah francuzkih u sèvernoj Africi imenovan.

Vojvoda *Nemours* došao je dana 29. Studena (Nov.) u kvarantenu Toulonsku. Na koncu tjedna doći će u Marsej.

Poslednji utorak imao je g. *Lafitte* u svomu dvoru veliko večerno društvo, gdje se je opet spomenuti bilo moći iz lepih danah glasovitoga bankiera pred g. 1830.

Jedan dan *Ljuderit Filipa*, kralja francuzkoga. Kralj *Ljuderit Filip* ustane svako jutro u osam urah. Njegov prvi posao jest, da pročita sve na sebe ravnane listove i obavi sve najsilnije dnevne poslove. U 9 urah ide u sobu, gdje se opravlja, i ondè se sakupi njegova obitelj. Dok se kraljica, kneginje i njihova braća ugodno nasladjavaju, brije se kralj sám, imajući osobitu skerb na svoje zube, koji su posve beli i uredni. Kada se opravi, sèdne kralj, koji se prije jednako s obitelji svojom razgovaraše, oposred nje, gerli svoju dètu i veseli se njihovoj dobroj volji, koju svojim vlastitim primèrom obodrava. U 10 urah zajutri kralj umèrno, i to na kratkom, ponajviše veoma prosto pripravljeni krumpir. Na to pohodi različita zidarska dèla, koja se uvek u gradu poprijimlju. Više putah povratu se otuda sav mortom zapražen, jerbo često uzlaziti na podmostke i na iste krove, da se sam osvèdoči, je li se njegove zapovèdi izvršuju i da se razgovara s dèlci, koji niti iz daleka neslute, da je onaj, s kojim tako uvèreno divane, kralj francuzki. Za toga projde čitava ura, a onda kralj ide u ministarsko vèće. Ovdè on neuzmanjka nikada. On sèdne k obćemu stolu, pograbi jedan zavitak papira i poslušajući oštro vèćanja, risa (zeichnet), perom svakojake čudnovate oli namišljene obraze. Na on dan, kako je *Alibaud* na Sv. Veličanstvo iz zasède bio navatio,

narisao je kralj cèlo jato vodenih pticah, koje, kako se povèda *Fielding* nebi bio odbacio. Kralj na koncu ministarskoga vèća ponovi cèlo pretresavanje i naznači skoro uvek put, kojim se mora iti. Za vèćem otide i oprosti se s ministri, koji se zatim za ono, što je kralj narisao, inade. Risanja ova dobe dvorne gospoje u svoje knjige uspomène, bez da umètnik (*Künstler*), koji ih izrisa, i najmanje na vrèdnost misli, koju drugi na njegova hipna dèla stavljaju. Kralj sada projde kroz *Tuileries* i *Louvre* i pohađa često dèlarnice tolikih umètnicah, koji su u *Louvreu* zabavljeni. Izmedju slikarah ljubi osobito gg. *Alauza* i *Courta*. Kralj sèdne polag njih, izkuša njihove čertice (*Skizzen*) kao poznatelj, svètuje dobro i skoro uvek polag zdravoga rasuda te veseli se dobrodušno tomu, da cèdu kipi, kojih je dao načiniti, gotovi biti. Iztupeći iz ovih dèlarnicah uzdahne više putah, i baci turovni pogled na prostor od *Louvre*a i na *Quaisu*. Radostnom požudom sèća se one dobe, gdje je s kišobranom (*Regenschirm*) pod rukama, sám kroz ulice parizke išao, svaku novo zidanu kuću pohađjao, kameno- i bakro-rezna dèla u štacunih pregledavao. Znamo, što je prije dvè godine kazao jednomu častniku od svoje kuće, koji je nekogoga kapitana narodne straže pokarati htèo, što je sav blatom poškopljen k stolu kraljevskom došao: „Nemoj te ga karati, on je jako srètan, da se može tako poškopoti dati.“ Kada je doba k obèdu, sèdne kraljica sama sa svojom dètcom, svojom nevestom (*Schwägerin*) i s pozvanimi gostovi k stolu, bez da čekaju na kralja, koji se stoprav na kraju obèda pokaže. On se podvori sám s jednim tanjurom juhe (*čorbe*), ili pak je nit nejede, ako je merzla; zatim mu se donese pile s rižkašom (*Reis*), koje on razreže i skoro uvek cèlo pojede. Na to si uzme jedan grozd ili pak osušeno voće, ustane od stola i otide jedući u bližnju sobu, gdje se sve u Francuzkoj izhadjavajuće novine nalaze. Kralj pročita pozorno sve političke razprave i razveseljava se s onimi nepristojnimi šalami, kojimi ga

Deutsch-ilirisches Wörterbuch

Napisao/la Ivan Mažuranić, J. Uzarević

[Stranica 292 »](#)

werth, nije vrèdno, da se spominje; etnem in die — fallen, presèci komu rèč, pretàrgnuti komu govorenje; die — fiel bald auf dieses, bald auf jenes, biae razgovor sad o ovom, sad o onom; es gehet die —, govori se, čuje se; jemanden über etwas zur — stellen, uzet koga rad česa na račun.
Redekunst, f. retorika, govorničtvo.

Regenguss, m. pijus, pismovita kisa.
Regenhaft, adj. kišovit, daždovit, dažden.
Regenkleid, n. haljina za dažd, kišna haljina.
Regenschauer, f. Regenguss.
Regenschirm, m. ambrela, kišobran.
Regent, m. vladar, vladalac.
Regentropfen, m. kaplja od dažda.
Regentschaft, f. vladarstvo, vladanje.

which words?

- only words **still used** today in **both** Croat. & Serb. taken into account
- only newly coined words made of Slavic elements (i. e. no internationalisms & no non-Slavic loanwords)

the goal of the research

- **process & dynamics** of the making of cultural lexicon in the (long) 19th century
- how did Croatian & Serbian (& Bosnian & Montenegrin) get to **share** such a large part of it?
- **when & where** – i.e. in Croatian or Serbian – were these literary words made?
- how and when were they **borrowed & spread** further?
- vocabulary from the perspective of the **relation** of Croatian & Serbian and the **present-day situation**

HRVATSKA NJVNA

GOD. II.

BR. 11.

SADRŽAJ

Dr. Dragutin Prohaska: O pjesništvu Petra Preradovića. — Dr. Petar Karlić: Petar Preradović prema „Zori Dalmatinskoj“. — Dr. S. Ivšić: Slavenske tudjice u P. Preradovića. — Dr. Milan Ogrizović: Dramaturške misli o „Krajevici Marku“. — Dr. Petar Skok: Preradovićev prijevod Dantea. — Preradovićeve misli o metrici (s komentarom prof. Vatroslava Jagića i Dra. D. Prohaska). — SMOTRA: Život i djela Petra Preradovića (Dr. D. P.); Glavna djela o Petru Preradoviću (Dr. D. P.); Kad se rodio Petar Preradović (Dr. B. Vodnik).

U Zagrebu, dne 16. ožujka 1918.

DANIČA
HRVATSKA

HELMUT KEIPERT

OBZORI PREPORODA

Kroatističke rasprave

U ZAGREBU
2014.

VERLAG OTTO SAGNER · MÜNCHEN
1988

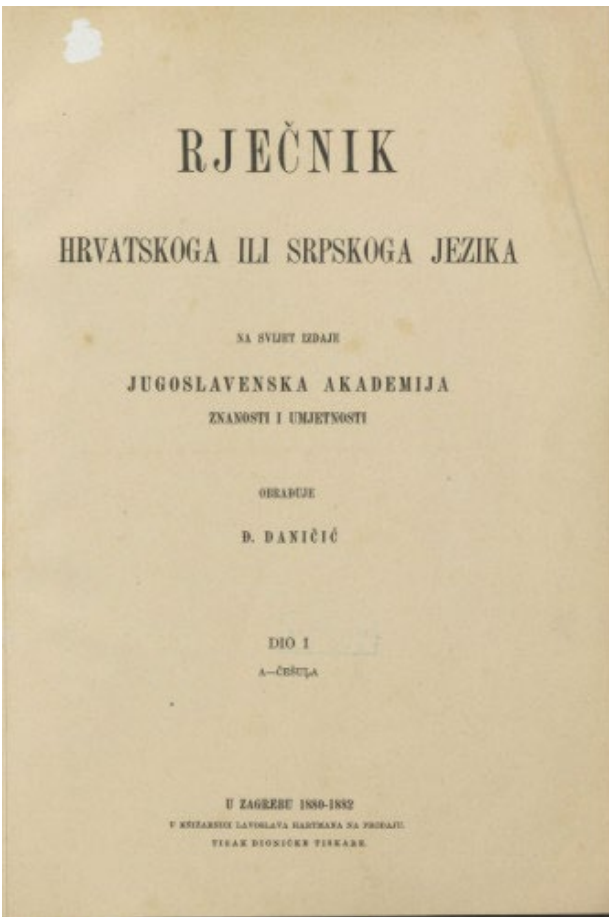
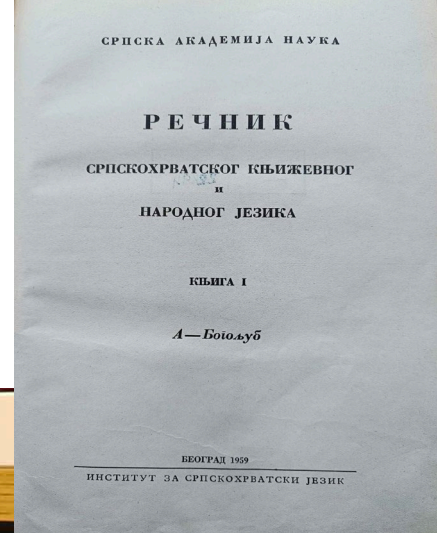
George Thomas - 9783854792177

It is a matter of great sadness to me that so little has been done to provide general histories of the Croatian literary language or of the Serbo-Croatian vocabulary. One of the greatest hindrances to work on these topics is the existence of national sensibilities which render discussion of the periods and aspects where the paths of Croatian and Serbian cross fraught with difficulty especially if one wishes to maintain a dispassionate stance. It is my

the cultural lexicon corpus

- in principle only completely same Croat/Serb. words (not including jat, etc.)
- e.g. not Croat. *punomoć* ~ Serb. *punomoćje* authorization
- stress on Croat. & Serb. > cultural centers
- also– very few available sources for B&H & MN

the sources of the corpus and attestations

>> naslovnica > pretraživanje digitaliziranih novina

pretraživanje

jednostavno

složeno

pretraži tekst digitaliziranih novina

gradonačelnik

odaberi naslov

sve novine

Traži

rezultati pretraživanja

Broj rezultata: 3500

Poredaj po: godina

Prikaži: popis | sličice

« < 1 2 3 4 5 6 7 ... > »

1. [Ilirske narodne novine](#), 11. prosinca 1841., [slika 2](#) [Tekst](#)
2. [Danica ilirska \(Zagreb. 1836\)](#), 5. ožujka 1842., [slika 3](#) [Tekst](#)
3. [Narodne novine \(Zagreb. 1843\)](#), 1. travnja 1843., [slika 3](#) [Tekst](#)
4. [Narodne novine \(Zagreb. 1843\)](#), 26. travnja 1843., [slika 2](#) [Tekst](#)
5. [Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske](#), 8. travnja 1848., [slika 3](#) [Tekst](#)
6. [Narodne novine \(Zagreb. 1849\)](#), 7. siječnja 1850., [slika 4](#) [Tekst](#)
7. [Narodne novine \(Zagreb. 1849\)](#), 5. siječnja 1853., [slika 1](#) [Tekst](#)
8. [Narodne novine \(Zagreb. 1849\)](#), 19. siječnja 1853., [slika 1](#) [Tekst](#)
9. [Narodne novine \(Zagreb. 1849\)](#), 24. siječnja 1853., [slika 2](#) [Tekst](#)
10. [Narodne novine \(Zagreb. 1849\)](#), 8. veljače 1853., [slika 1](#) [Tekst](#)

Napredna pretraga ▲

budućnost

10 rezultata po stranici ▼

Poređaj po datumu rastaće ▼

Cela biblioteka... ▼

Наћи

 Traži slične reči i izraze (usporava pretragu)Od: Do:

Rezultati 1-10 od 78.802 pronađena. Pretraga trajala 351 milisekundu.

[Sledeći >>](#)

[Nova Evropa, 1. 9. 1024., strana 17](#)

[\[Tekst\]](#)

budućnost u om pogledu doneti velike promene na bolje, IL Gradjanske škole, Medju svim školama nakon

[Sveće: Sočinenia i prevodi \(I\), 1829., strana 66](#)

света; то б све за твою любов, любима Гаю, шеби треба **будућност** обезбѣдиши ; а то б и за мене , освеша

[Podunavka Beograd, 17. 6. 1844., strana 3](#)

[\[Tekst\]](#)

99 еласкогѣ правописа и писиа пекѣ се у духу нашелш укорени; саданБОстѣ и **будућност** иект. силе свое и ум-в свои упру . да ту сретну цѣлв векадѣ у будућности, макарг. и касно, само паметно н иало но мало достигнемо.' За сада пакѣ е вреи: 1.) да се Славани пауче и освѣдо че, да раздорѣ, кои двоерстно писмо проулкуе, нѣима врло шкоди; 2.) време е, да препрече све, што ом 1и у иисму [оште вше разсгалати могло; 3.) вре,е е, да се ева ни мало непотребна писдена паметно одбаце, н на таи начшгв први

[Izstuplenia M. Svetića u Utuku II, 1. 1. 1845., strana 20](#)

Tražene ključne reči su nađene u ovom dokumentu, ali ne mogu biti prikazane zbog statusa autorskih prava. Fizički primerak dokumenta može biti [preuzet u biblioteci](#).

[Podunavka Beograd, 16. 7. 1848., strana 1](#)

[\[Tekst\]](#)

наметне собственомѣ рукомѣ окове заробѣнима, али **будућност**. треба примѣрѣ, и дивлн света приправила 1

[Šumadinka, 6. 3. 1856., strana 4](#)

[\[Tekst\]](#)

148 Ш даред71 вндити, морамч> Вамѣ казати ст> Богомљ — на ефеки! Нетнаестт, чи дана осгаго јоштѣ до мога поизака: то љу време у мосту живленл вашегѣ да проведемѣ.' Уобште е писмо то дѣпо прекрасно слогкено, у комѣ проиш .восТВ нимало ние дѣла океиана, али е за **будућност**! угроЈкаванн подоста било. Све су мере тако вешто употребљне, да е то скулпоцено нисмо лгобоморномт. сшругу пре у руке дошло, него е оно до жене нѣгове доспело. Шта е она предвидила бмла, то се испунило. Подозревашѣји мужљ

[Šumadinka, 10. 7. 1856., strana 3](#)

[\[Tekst\]](#)

достоинства: а одчасти и изг. отечестволгобимв осећанв збо.ѣ неизвѣстности, у Коиој се **будућност** землѣ

[Šumadinka, 24. 11. 1856., strana 4](#)

[\[Tekst\]](#)

. добро ногоди, онда љу е пмтати и за **будућност**!.. Само смотрено. Немаи бриге. Лаку Нодт, дете мое. Лаку

[Šumadinka, 1. 12. 1856., strana 2](#)

[\[Tekst\]](#)

могућно, **будућност**!, предсказати? Жилѣта ништа неодговори. Вм дакле сумните? Нешто мало, несмеши се

[Šumadinka, 5. 10. 1857., strana 1](#)

[\[Tekst\]](#)

У БЕОГРАДУ 5. ОКТОВРА 18 5 7. ШУМДДИНКД, і f .0 жшљшжштжшѣљ, *jupmт в теч. w 5« Ован лнстѣ излази сваке Суботе. Цена е одт. 1. Апр. до нове године 18 гр. За огласе плаћа се 3 вр. ср. одѣ врсте за вдан-путѣ а 5 кр. ср. за трипутт>. Љ' 63. Н А Д Е Ж Д А. (С.1ободно по Шидеру.) О будућној срећи чудно мисле .иоди. У нѣои лека тражи свак' по сеојој људи! **будућност** намѣ болѣ сиа Сва милина у нвои клин г Време мена течаи свои, Бшде блаки болви строи! Надежда насг> мила крозѣ свѣт, животѣ прати, Горке

Pronađi rezultate

sa **svim** riječima

10 rezultata ▾

Google pretraživanje

s **točnim izrazom**s **barem jednom** od riječi**bez** riječi

Pretraži:

 Sve knjige Ograničeni pregled i puni prikaz Samo potpun prikaz Samo Google E-knjige

Sadržaj:

 Sav sadržaj Knjige Časopisi Novine

Jezik

Vrati stranice napisane na jeziku:

Croatian ▾

Naslov

Vrati knjige s naslovom

npr. Books and Culture

Autor

Vrati knjige koje je napisao/la

npr. Hamilton Mabie ili "Hamilton Wright Mabie"

Izdavač

Vrati knjige koje je objavio/la

npr. O'Reilly

Datum objavljivanja

 Vraćeni sadržaj objavljen je bilo kad Vraćeni sadržaj objavljen je između▾ i ▾ 1849

npr. 1999. i 2000. ili sij. 1999. i pro. 2000.

ISBN

Vrati knjige s ISBN-om

npr. 0060930314

ISSN

Vrati časopise s ISSN-om

npr. 0161-7370

the method of plausibly assessing word origins

- **the (flexible) 20/20 method**
- the word has to be attested in either Croat. or Serb. at least **20 years prior** to its appearance in the other language
- alternatively, one language has to have at least **20 attestations prior** to the first attestation in the other one
- **other arguments** & indications are also taken into account
- **context** can be important too – e.g. **who** wrote and **what** did they write about

Croatian/Serbian same-year first attestations

- *drevan* (1806) ancient
- *zakonodavstvo* (1835) legislation
- *zbornik* (1835) collection
- *zlonamjerman* (1835) malevolent
- *sredozemni* (1837) Mediterranean
- *samosvijest* (1846) selfconsciousness
- *postignuće* (1849) accomplishment
- *svojevremeno* (1853) at one time
- *dobronamjerman* (1856) benevolent
- *velesila* (1861) great power
- *mrzovoljan* (1865) cranky

< 20 between first attestations (not enough for reliable assessment)

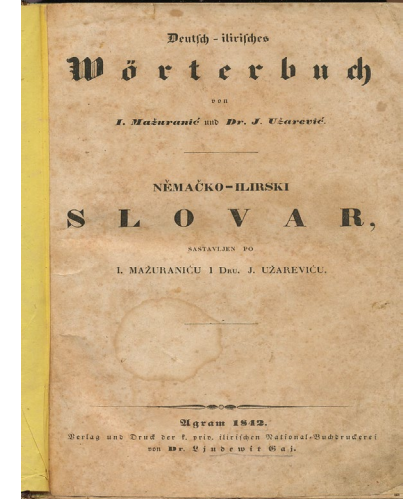
- *odličan* [SER] excellent (Russ. *otličnyj*) Vuk **1827**, Nov. srb. 1834 (GB 3x until 1836), *Ilir. nar. nov.* **1837** (-a) (**10/5**)
- *sladoled* [CRO] ice cream – *Oglasitelj k ilirskim narodnim novinam* **1836**, Stanko Vraz 1840 *Djulabije* [GB], *Serbske nar. nov.* **1842** [GB] (-a), M-U 1842, *Podunavka* 1844 (-a), Nemčić 1845, Šulek 1860, Popović 1895 (**6/6**)
- *vodovod* [MN] water system– *Drž. kalendar Knjaževine CG* **1835** [Serb. GB], *Ilir. nar. nov.* **1836** (SHN **17**x until 1840), *Serbskij narodnyj list* **1841** [GB] (-u), *Serbski lětopis* 1844 [GB], Nemčić 1845, *Podunavka* 1846 (-a), JPT 1853, Šulek 1874, Popović 1895

20 > years between first attestations

- *gostoljubiv(ost)* [SER] hospitable – CS1., Gerasim Zelić **1817** [GB] (-o), Nov. srb. 1834, Dan. ilir. **1837** (-ost), Dan. ilir. 1838 (-o), Vuk 1847 NZ (-ost, says it's not a vern. word), *Zastava* 1866 (-o), *Zastava* 1867 (-ost)
- *prednost* [CRO] advantage (Cz. *přednost*) Dan. hsyd **1835** (SHN 174x, SHČ 8x until 1849), M-U 1842, G. Blanki **1850** *Izvestie o stanju naroda u evropskoj Turskoj* [GB] (-i), JPT 1853 (Cr/Ser), Šulek 1860, Popović 1895
- *rječnik* [CRO] dictionary – Kavanjin ~ **1700**, Belostenec 1740, Kanižlić 1780, Voltiggi 1803, Vuk **1818**

-20/20+

- **kišobran** [CRO] umbrella – *Iilir. nar. nov.* 1837, M-U 1842, Nemčić 1845 [riz], *Svetozor. Prilog Svetovida za beletristiku* 1856 [GB], Šulek 1860, *Zemunski glasnik* 1869 (Serb. GB +3x untill 1868) (19/26 + a dictionary)
- **podmornica** [CRO] submarine (ARj/Maretić 1931: „tom je riječju u vrijeme svjetskoga rata (1914–1918) prevedena nem. riječ *Unterseeboot*“) Antun Radić 1897 *Osnova za sabirañe i proučavañe građe o narodnom životu* [GB], Barić 1900 [GB], Obzor 9. 10. 1914, *Njiva* 18. 4. 1915 (1914 Croat. 63x+; Serb. 1915 4x)

- *zamljoradnik* [SER] agriculturist – *Pastir* 1868
(PDB 26x before Croat. + nx in 1870's), *Sloga* 1870
[SHN] (SHN only 3x in 1870's), Milićević 1889 (2/26+
PDB) (but *zamljoradnja!*)
- *zavod* [CRO] bureau (češ. *závod*) *Ilir. nar. nov.* 1836
(*zavodski*), 1838 (*zavod*) (SHN 440x until 1848), *M-U*
1842 (4x), *Proekt ustava za vojvodovinu Srbsku sa*
državoslovnim primetbama 1849 [GB] (-a nx) itd.
(11/444 + M-U 1842)

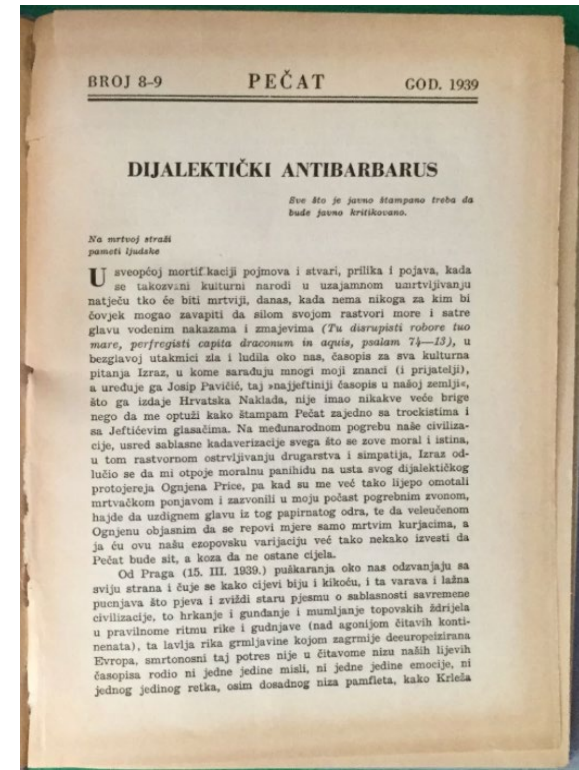
other arguments

željezo = гвождје. Хемијски елемент, ковни метал сиве боје од којег се израђују предмети широке потрошње. *Željezo* није изразито западна варијанта, мада се у Срба *ferrum* чешће означава као *гвождје*. Реч *железо* налази се у основи кованице модернијих времена, заједничке српскохрватске речи *железница*, односно *željeznica*. У говорном језику већине Срба јавља се ијекавска варијанта *жељезница*.

- *željeznica* [CRO] railway – *Ilir. nar. nov.*
1842 (1000x+ until 1852), JPT 1853
(Cr/Ser – but Sln *železna cesta!*),
Svetovid 1853 [GB] (11/1000+)

• *trbuhozborac* [CRO] ventriloquist –
Dijalektički antibarbarus 1939 [GB], *Borba*
1958 (19 years but Krleža + *trbuh*)

- *poljoprivreda* agriculture – *Težak 1869* (PDB 92x until 1879) (1869 *Srpsko poljoprivredno društvo*); *Syrmier Zeitung 1880* (adj. *poljoprivredno društvo*) [**Vukovar: talks about Mitrovica & Glina!**], *Sriemski Hrvat 1884* (adj. *poljoprivrednih* [**in Srijem!**]), *Hrvatska vila 1885* (-i) itd.

‘firefighter’

- *vatrogasac* – Nar. novine 1870 (SHN 9x before Serb.), *Zastava* 1872 (2/9)
- but (before 1870):
- Car-kr. služb. nar. nov. 1853 (*vatrogasnicu* firehose), Gosp. nov. 1853 [SHČ] (3x)
- adj. *vatrogasni* – from 1857 SHN 163x+ (until 1870) (PDB *vatrogasni* since 1871)
- Nar. nov. 1863 (*vatrogasitelj*) (also *vatrogasitelj*n- 1863)

peculiarities

- *pogreška* mistake – Obradović 1783, 1784, Rajić 1793 itd., Dan. hsyd 1835
- *pozorište* theater– Kavanjin ~ 1700, Stulli 1806, Nov. srb. 1834, Vuk 1843, Šulek 1860, Pavlinović 1871, Popović 1895

погрјешити.
Погрешка, f. (Рес. и Срем.) vide погрјешка.
Погријати, јем, v. pf. (Брц.) aufwärmen, gecoquo.
Погријевање, n. (Брц.) das Aufwärmen, gecoctio, gecalfacio.
Погријевати, ам, v. impf. (Брц.) aufwärmen, gecoquo, gecalfacio.
Погријешити, им, v. pf. (Брц.) fehlen, labi.
Погрјешка, f. (Брц.) der Fehler, lapsus, error

first attested in Croat. sources (20/20+): 179

- *bajka, bakrorez, besprijekoran, bezobziran, bitan, blagostanje, bogobožan, boravište, brodogradnja, brodolom, cjelodnevan (?), desetkovati, djelatnost, dnevnik, dobrobit, dobrovoljac, dosljedan, dotičan, doživotan, dvoboj, dvorana, gradilište (?), gluma – glumac – glumiti, gorljiv, grozomoran, imenik, istovremen, iznos, izraz, jednoličan, jednoumlje, Jugoslavija – jugoslavenski, kišobran, knjižara, književnik, književnost, količina, količnik, krajolik, krvotok, krvožedan (?), kupoprodajni, ludnica (?), mjenica, mnogobrojan, mornarica, mukotrpan, nadobudan, nadoknada, nadzor, naglasak, nalazište, narječje, naslov, naušnica, navodnik, navodnik, napjev, nasilje, naziv, nedostižan, neman, obris (?), očigledan, odlučan, odraz, odsutan – odsutnost, ogavan, oglasnik, olovka, opaska, opseg, padobran, parobrod, pilana, pjesništvo, podmornica, podmorski, podneblje, podzemlje, poglavlje, pojam, pojedinost – pojedinac (?), pokušaj, polog, poprište, poprsje, posada, poslovnica, poslovnik, požuda (?), prašuma, pravopis...*

- *pravovremen, praznovjerje, predgovor, prednost, predsjednik, predstava, prethodni, pretplata, prijem, prijevod (?), prijevoj (gramm.), prilog (gramm.), priseban, prisutan – prisutnost, prizor, prosjek, pustopašan, putopis, ravnopravan – ravnopravnost, razdaljina, razdoblje, rječnik, rođendan, ruševina, sablast, samoglasnik, samozvan, savez, SAD, sisaljka, slavodobitnik, slikar, slikovit, služben, sljedbenik, smjer, spis, stanovnik, strahovlada, stranka, stratište, strelište, streljivo, stručnjak (?), suglasnik, suhomesnat, suncobran, suvremen (?), svjetlomjer, svjetonazor, tlocrt, toplokrvan, toplomjer, trbuhozborac, udaljenost, ukusan, uloga, umjetnost, umobolnica, unos, unutrašnjost, upis, upitnik, uplata, urednik, uvod, uzor, vatrogasac, velegrad, veleizdaja, veleprodaja, veličanstven, veznik, vjerodostojan, vjeroloman – vjerolomstvo, vodotok (?), vozilo (?), zabluda (?), zagrada (?), zanimljiv, zapis, zavod, zbirka, zločin, željeznica, živalj, živopisan, životopis*

first attested in Serbian sources (20/20+): 92

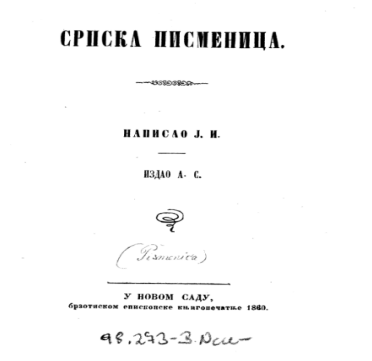
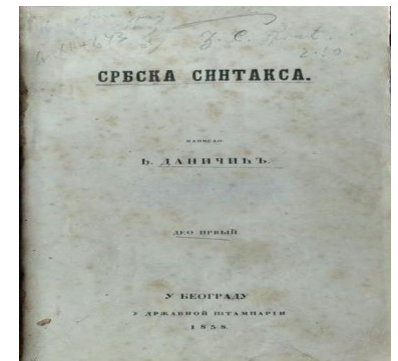
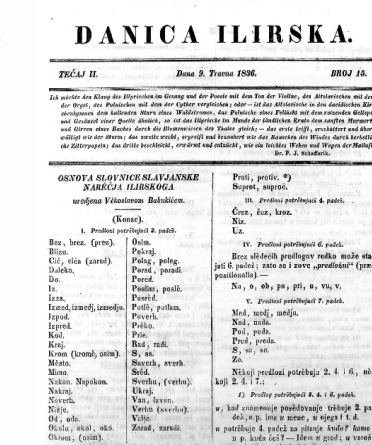
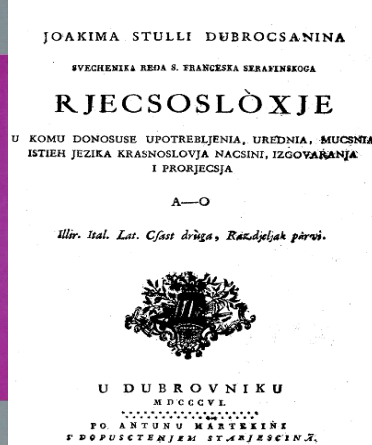
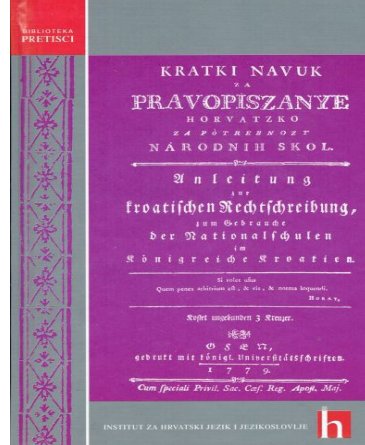
- *belančevina* (?), *bespogovorán*, *blagonaklon*, *budućnost*, *dozvoliti*, *glagol*, *glup*, *gord*, *gostoljubiv*, *gromobran*, *imenica*, *iskren*, *iskusán* – *iskustvo*, *izraziti*, *izveštaj*, *jednina*, *kazna*, *mađioničar*, *međusoban*, *množina*, *nagrada*, *nastavak* (gramm.), *nežan*, *obred*, *očevidan* (?), *odvažan*, *ogroman*, *omaška*, *opasan* – *opasnost*, *otmen*, *padež*, *pažnja*, *područje*, *podzeman*, *poljoprivreda*, *poredak*, *posetiti*, *poslovica* (?), *posredstvo*, *postojan*, *postupak*, *pravilo*, *pravosudni* (?), *predmet*, *pridev*, *primer*, *prirež*, *priroda* (?) – *prirodan* (?), *prisustvo* (?), *privremen*, *proizvod* – *proizvoditi*, *propis*, *prostodušan*, *ravnomeran*, *razvratan*, *rečenica*, *savest*, *savremenik*, *savršen*, *shodan*, *sjeveroistok*, *skaredan* (?), *sklon* – *sklonost*, *skroman*, *slabouman*, *slatkorečiv*, *slučaj* (?), *spisatelj*, *spokojan*, *sposobnost*, *srodstvo* (?), *stanica*, *sujeta*, *suparnik*, *suprug* (?), *surov* (?), *svakodnevnica*, *svirep* (?), *svojstvo*, *udoban* (?), *ugostitelj*, *ukaz*, *umerenost* (?), *uporan* (?), *uspeh*, *užas*, *važan*, *vjeroispovest*, *zamenica* (gram.), *zavesa*, *zemljoradnik*, *žitelj* (?)

older Croatian literary words: 30

- *bitan* (Kajk.), *desetkovati*, *dnevnik*, *glumac*, *imenik* (della Bella 1728), *književni* – *književnik*, *količina*, *krvotok* (Kajk.), *krivovjerac* (?), *mukotrpan*, *naušnice* (Kajk.), *očigledan*, *odlučan*, *podneblje*, *poglavlje*, *požuda* (?), *pravopis*, *predgovor*, *prethodan* (della Bella 1728), *prizor* (della Bella 1728), *rječnik*, *slavodobitnik*, *služben*, *stanovnik* (?), *stranka* (Vitezović), *upis*, *uvod*, *vodotok* (ili nar.?), *zabluda* (?), *zapis*

linguistic terms

- Avramović: *prijedlog* preposition (1790)
- Kratki navuk: *samoglasnik* vowel (1779)
- Starčević: *veznik* conjunction (1812)
- Vuk: *glagol* verb (1814)
- Gaj: *narječje* dialect group (1830)
- Babukić: *naglasak* accent, *prilog* adverb (1836), *suglasnik* consonant (1836)
- Daničić: *jednina* singular, *množina* plural, *nastavak* ending, *pridjev* adjective (1850), *rečenica* sentence (1858)
- Ilijić: *imenica* noun (1860)
- Maretić: *prijevoj* Ablaut (1887)

Stulli's (1806) first attestations

- *besprijekoran* impeccable, *bezobziran* reckless, *jednoličan* monotonous, *pustopašan* (?) fanciful, *urednik* (Cz.) editor
- Russian loanwords: *nedostižan* unreachable, *poprište* scene, *prepona* (<20) hurdle, *samozvan* self-proclaimed, *suvremen* contemporary, *svjež** fresh, *uplata* payment, *živopisan* vivid
- Croat. only (!) *kist* brush

JOAKIMA STULLI DUBROCSANINA

SVEČENIKA REDA S. FRANČESKA SERAFINSKOGA

RJECOSLOXJE

U KOMU DONOSUSE UPOTREBLJENIA, UREDNIA, MUČSNIA
ISTIEH JEZIKA KRASNOSLOVJA NACSINI, IZGOVAĀANJA
I PRORJECŠJA

A—O

Illir. Ital. Lat. Čfast drugā, Razdjelak pārvī.

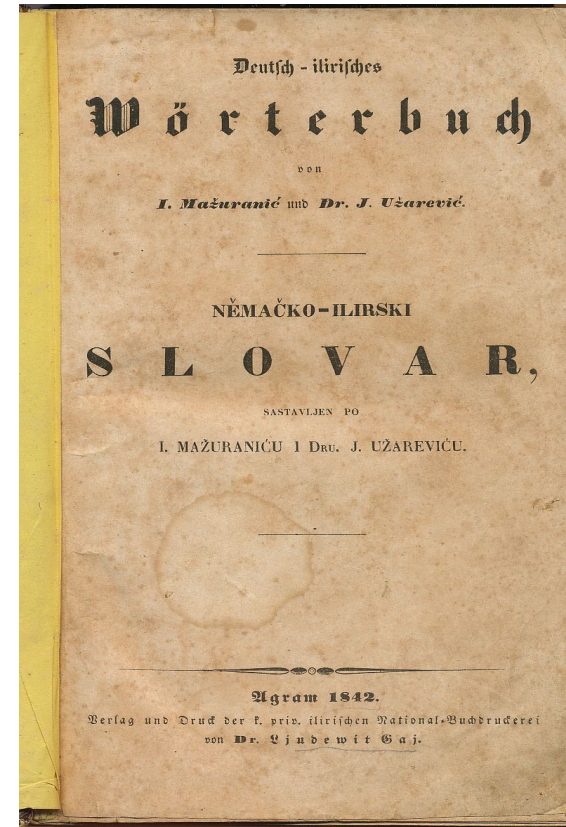
U DUBROVNIKU
MDCCCVL

PO. ANTUNU MARTEKIŃI
S DOPUSCTENJEM ST. ARJESCIN.Ž.

Mažuranić-Užarević 1842

- *gradilište* (?) building site, *količnik* quotient, *ludnica* (?) madhouse,
- *mjenica* bill of exchange
- *obris* (?) outline, *opseg* extent,
- *pilana* sawmill, *prosjek* percent,
- *vozilo* (?) vehicle

Czech loanwords (attested first in Croatian)

- *dobrobit* welfare, *dosljedan* consistent, *dotičan* concerned, *doživotan* lifelong, *gorljiv* ardent, *izraz* expression, *napjev* tune, *narječje* dialect, *naslov* title, *obris* (?) contour, *odraz* reflection, *ogavan* disgusting, *opseg*, *pojam* notion, *poprsje* bust, *posada* crew, *prednost* advantage, *prijem* reception, *prvotan* (?) original, *ravnopravan* equal – *ravnopravnost* equality, *smjer* direction, *spis* file, *strelište* shooting range, *svjetlomjer* light meter, *toplomjer* thermometer, *ukusan* tasty, *uloga* role, *ured* office, *uzor* model, *vjeroloman* treacherous – *vjerolomstvo* treachery, *zavod* institute, *zbirka* collection, *živalj* people

Šulek's (1860) neologisms

- *krajolik* landscape, *odraz* (Cz.) reflection, *podmorje* submarine area, *pojedinac* (?) individual, *razdoblje* (?) period, *stručnjak* (?) expert, *toplokrvan* warm-blooded, *zagrada* (?) parenthesis

Dr. Bogoslav Šulek

Croatian nominal compounds

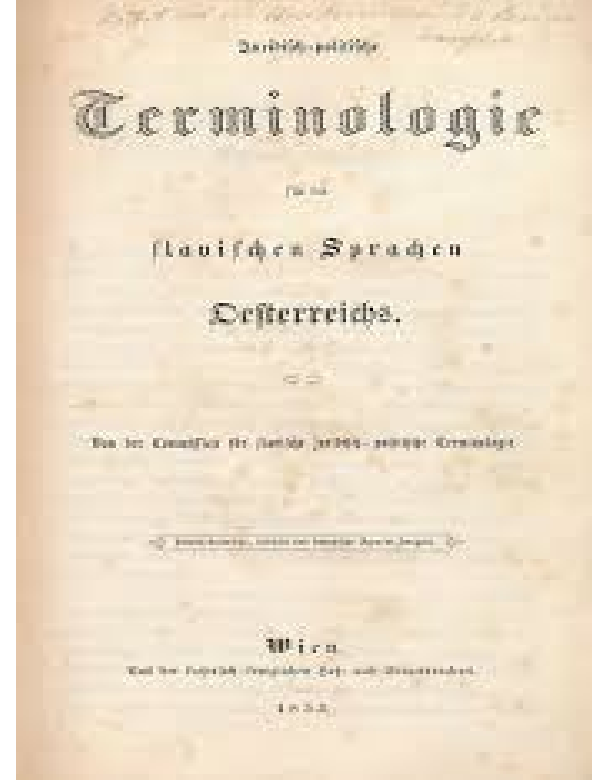
- *bakr-o-rez* engraving, *brod-o-lom* shipwreck, *dv-o-boj* duel, *igr-o-kaz* play, *kiš-o-bran* umbrella, *kraj-o-lik* (Šulek) landscape, *pad-o-bran* parachute, *par-o-brod* steamship, *prav-o-pis* (18th c.) orthography, *put-o-pis* travelogue, *sunc-o-bran* sunshade, *svjetl-o-mjer* light meter, *topl-o-mjer* thermometer, *zl-o-čin* crime, *život-o-pis* CV
- cf. Croat. only *brz-o-jav* telegram, *kol-o-dvor* main station, *kras-o-pis* calligraphy, *zemlj-o-pis* geography
- but Serb. *grom-o-bran* lightning rod

words first attested in Croat. but not considered „good enough” by some modern prescriptivists

- *dobrovoljac* volunteer (> *dragovoljac* during the 1991-5 war)
- *odsutan* absent – *odsutnost* absentness, *prisutan* present – *prisutnost* presentness (> *izočan*, *nazočan*) (the only **Croatian-first non-Stulli Russ. loanwords!**)
- *prijem* reception (> *prijam*)

Croat. > Serb. via JPT 1853

- *dvoboj* duel, *gradilište* building site,
- *opseg* extent, *pojam* notion,
- *pokušaj* attempt, *poslovník* agenda,
- *predsjednik* president, *prvotan* original, *ravnopravan* equal, *saveznik* ally, *vjerodostojan* credible, *vjerolomstvo* treachery, *željeznica* railway
- opposite direction: **no examples** (cf. preface)

- most 19th-century Croat/Serb. literary words first attested in Serbian are Russian loanwords
- most Croat. Russianisms: Croat. < Serb. < Russ.
- however, some of them could be independently taken (via Stulli 1806) or via the influence of Czech (impossible to know)

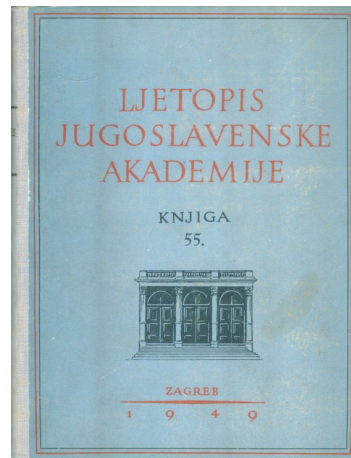
- Serbian-first non-Russianism literary words:
- *belančevina* protein, *bespogovorán* indisputable, *blagonaklon* graceful, *gromobran* lightning rod, *imenica* noun, *izveštaj* report, *jednina* singular, *mađioničar* magician, *međusoban* mutual, *množina* plural, *nastavak* ending, *omaška* slip, *pažnja* attention, *područje* area, *poljoprivreda* agriculture, *prirež* surtax, *propis* regulation, *sjeveroistok* north-east, *stanica* station, *svakodnevnica* everyday life, *ugostitelj* restaurateur, *zamenica* pronoun, *zavesa* drape (21/92)
- + *spisatelj(ica)* writer (CS1.)
- Serb. Russianisms: 67 (cf. Croat. Russ. 2, Stulli: 16 = 18)

why are there more Croatian words in Serbian?

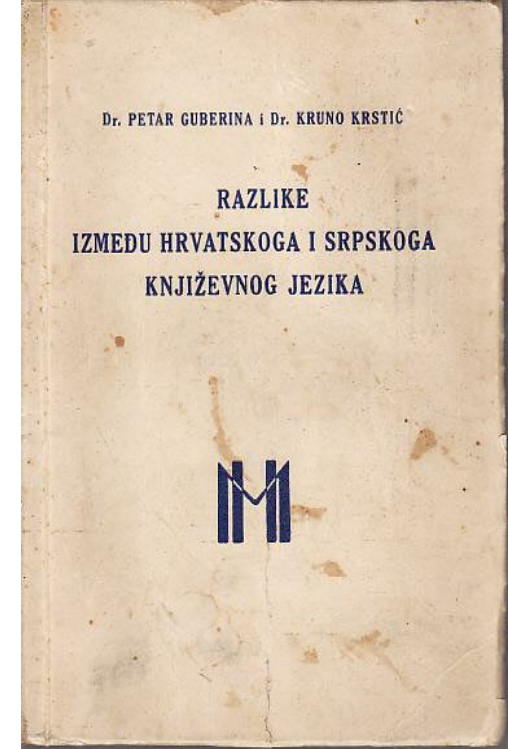
- hypothesis: Serbian first has Russian words in Slavo-Serbian, which they then replace or join with Croatian words
- e.g. older (Slavo-)Serbian *duelʹ*, *količestvo* quantity, *kr(o)votěčenje* bloodflow, *pravopisanie* orthography, *prezident* president, *procent* percent, *sujeverje* superstition
> **Croatianisms** *dvoboj* (18/108), *količina* (193), *krvotok* (156), *pravopis* (75), *predsednik* (17/1417+), *praznoverje* (31), *prosjek* (22)
- similar e.g. Croat. *kušenc(ij)a* > *savjest* conscience (Serb. Russ.)

what does the process of the making of cultural lexicon tell us?

- in 19th c. **Croatian nationalism** almost always went hand in hand with a broader „**Illyrian**”/(**South Slavic/Yugoslav supernationalism** (the word *Jugoslavija* itself is originally Croatian))
- the Yugoslav idea **originated** in and had a **center** in Croatia
- nobody had any quarrels with taking words from any other Slavic languages – not **Russian** nor **Czech**, least of all from the very close **Serbian**

- while the dominant Serbian language ideology of expansionist nationalism hasn't really changed much from the 19th c.
- the **modern dominant Croatian language ideology** when it comes to its relation to Serbian starts to develop only in the **1930's**
- after the **political experiences** of the first Yugoslavia
- only since then Croatian stands in **opposition to Serbian**, which has been the case, with breaks & in different ways, from then on

Hvala!

どうもありがとうございます！